
III.

Osnovna
obilježja i
reformne
sustava
visokog
obrazovanja
u Hrvatskoj

OSNOVNA OBILJEŽJA SUSTAVA VISOKOG OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ

Sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj čine 82 državne ustanove visokog obrazovanja i 7 privatnih visokih škola s pravom javnosti. Sve su ove ustanove ustrojene kao samostalne pravne osobe. U ovim je ustanovama u 2001. godini u punom radnom odnosu (prema podacima stručnih službi Ministarstva znanosti i tehnologije) bilo zaposleno 5.500 nastavnika i suradnika.

Prema odredbama Zakona o visokim učilištima iz 1993. godine, sustav visokog obrazovanja podijeljen je u dva podsustava: *sveučilišni*, u čijem su sastavu u školskoj godini 2002./2003. bila četiri sveučilišta i *stručni*, u čijem su sastavu 7 ve-

leučilišta, 8 samostalnih javnih visokih škola, 7 javnih visokih škola u sastavu sveučilišta, 7 privatnih visokih škola s pravom javnosti.

Broj upisanih studenata u dodiplomskim studijima svih visokoškolskih ustanova u Hrvatskoj bio je u školskoj godini 2001./2002. – 117.205 studenata. Od toga 85.244, ili 73% studenata, bili su upisani na sveučilišnim studijima, a 31.961, ili 27%, na stručnim studijima. U oba podsustava visokog obrazovanja studenti upisuju studije kao redoviti studenti na teret Ministarstva znanosti i tehnologije, kao redoviti studenti prema osobnim potrebama ili kao izvanredni studenti.

UKUPAN BROJ UPISANIH STUDENATA NA SVEUČILIŠNIM I STRUČNIM STUDIJIMA U HRVATSKOJ, KOJI STUDIRAJU UZ ODOBRENJE MINISTARSTVA, u školskoj godini 2001./2002.

VRSTA STUDIJA	APSOLUTNI BROJ	%
SVEUČILIŠNI	85.244	73
STRUČNI	31.961	27
UKUPNO	117.205	100

NAPOMENA: Nije uključen broj izvanrednih studenata i redovitih studenata po osobnim potrebama izvan odluke Ministarstva o upisnim kvotama

S obzirom na broj stanovnika, broj studenata u Hrvatskoj među najmanjim je u Europi.

Sustavom visokog obrazovanja upravlja Ministarstvo znanosti i tehnologije uz još nekoliko tijela značajnih za funkcioniranje sustava. Na nacionalnoj razini to su Nacionalno vijeće za visoku naobrazbu od 18 članova; Rektorski zbor koji čine 5 rektora hrvatskih sveučilišta (u Zagrebu, Splitu, Osijeku, Rijeci i Zadru) te sedam rektora hrvatskih veleučilišta; na razini sveučilišta i fakulteta sveučilišni senati koje čine svi dekani fakulte-

BROJ STUDENATA NA 1.000 STANOVNIKA U HRVATSKOJ U 2001. GODINI

Ukupan broj studenata u Hrvatskoj u školskoj godini 2001./2002.	117.205*
Ukupan broj stanovnika u Hrvatskoj prema popisu stanovništva od 2001. godine	4.381.352**
Broj studenata na 1.000 stanovnika	26,75

*Izvor: Ministarstvo znanosti i tehnologije
**Izvor: Popis stanovništva 2001. godine

ta; na razini fakulteta dekani fakulteta i fakultetska vijeća. Gotovo zanemarivu, već možda samo korektivnu, ulogu imaju sindikati znanstvenih i nastavnih djelatnika te Hrvatski studentski zbor.

Sustav visokog obrazovanja financira se naj-

TKO UPRAVLJA SUSTAVOM VISOKOG OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ?

- MINISTARSTVO ZNANOSTI I TEHNOLOGIJE
- NACIONALNO VIJEĆE ZA VISOKU NAOBRABU
- REKTORSKI ZBOR
- SENATI SVEUČILIŠTA I VELEUČILIŠTA
- DEKANI VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA
- STRUČNA VIJEĆA VISOKOŠKOLSKIH USTANOVA

- SINDIKAT VISOKOŠKOLSKIH NASTAVNIKA
- STUDENTSKI ZBOR

većim dijelom iz državnog proračuna putem Ministarstva znanosti i tehnologije, koje svakoj ustanovi mjesečno raspoređuje financijska sredstva za plaće nastavnika, suradnika i ostalog osoblja, zatim sredstva za materijalne troškove poslovanja,

tekuće održavanje i kapitalne investicije. Ukupna sredstva predviđena u državnom proračunu za 2001. godinu, za potrebe visokog obrazovanja (stavka 105/10 državnog proračuna), iznosila su jednu milijardu i 341 milijun kuna, ili 2,3% ukupnog državnog proračuna odnosno oko 1,3% BDP-a, po čemu je Hrvatska među zadnjim zemljama Europe po izdvajanjima za visoko obrazovanje.

Struktura proračunskih sredstava za visoko obrazovanje, prema pojedinim djelatnostima visokog obrazovanja, u 2001. godini bila je sljedeća:

- Sveučilište u Zagrebu	49,38%
- Sveučilište u Rijeci	8,66%
- Sveučilište u Splitu	7,92%
- Sveučilište u Osijeku	6,57%
- Veleučilišta	1,06%
- Visoke škole	3,40%
- Knjižnice	0,53%
- Studentski standard	16,50%
- Stipendije	4,50%
- Nacionalno vijeće	0,19%
- Ostalo	1,29%

Redovitim studentima, koji studiraju na teret Ministarstva znanosti, svi troškovi studija (školarine), kao i dobar dio ostalih troškova vezanih uz studentski standard (troškovi prehrane, troškovi smještaja za studente izvan mjesta studija, zdravstveno osiguranje studenata), pokriveni su iz državnog proračuna. Redoviti studenti koji studiraju po osobnim potrebama sami uplaćuju školarine za studij u ustanovama visokog obrazovanja u kojima studiraju, i u iznosu koji svake školske godine određuje Ministarstvo znanosti i tehnologije. Ostali troškovi studija su im pokriveni, kao i redovitim studentima koji studiraju na teret Ministarstva iz državnog proračuna, ukoliko je Mini-

starstvo znanosti i tehnologije za njih odobrilo upisne kvote. Izvanredni studenti sami snose sve troškove svoga studija.

Mladen Havelka
**Visoko obrazovanje u
Hrvatskoj i europskim
zemljama**

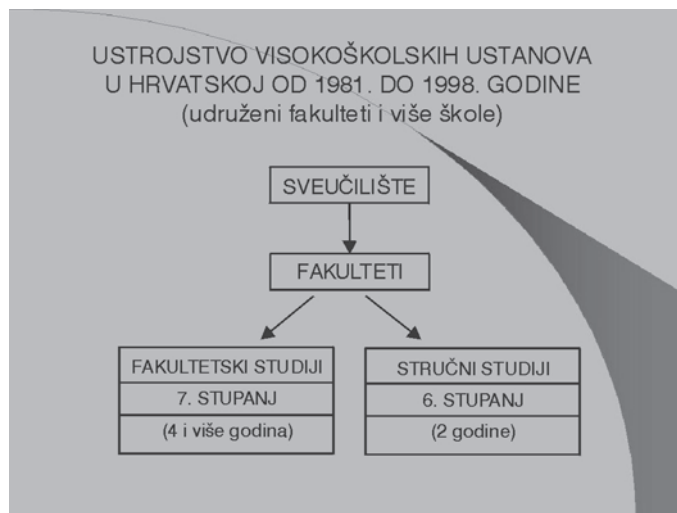
REFORME SUSTAVA VISOKOG OBRAZOVANJA U HRVATSKOJ

Reforma sustava visokog obrazovanja gotovo da je trajno stanje u posljednjih tridesetak godina u Hrvatskoj. Za cijelo to vrijeme nije bilo dužega razdoblja u kojem bi se sustav visokog obrazovanja mogao stabilizirati i razvijati na temelju nekih opće prihvaćenih načela, uz povremene korekcije, prilagodbe i modernizacije nužne svakom, pa i najstabilnijem sustavu visokog obrazovanja. Umjesto toga, sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj mijenjan je radikalnim potezima, najčešće pod jakim utjecajem politike, a da tim promjenama nikada nisu prethodile ni sustavne analize stanja i precizne studije provodljivosti predloženih modela na manjim dijelovima sustava, niti projekcije mogućih dugoročnih posljedica pojedinih reformskih zahvata.

Najnovija reforma sustava visokog obrazovanja započinje se provoditi odmah nakon demokratskih promjena devedesetih godina. Nakon prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj 1990. godine, započele su i rasprave o nužnosti reorganizacije sustava visokog obrazovanja i potrebi njegova preustrojavanja, od starog centraliziranog, planskog i državi potpuno podređenog sustava u novi, demokratski, decentralizirani, autonomni, i s razvijenim Europskim zemljama usporediv sustav visokog obrazovanja.

Rasprave o ključnim načelima i ustrojstvu novoga sustava visokog obrazovanja završene su odlukom o donošenju novoga Zakona o visokim učilištima, koji je 1993. godine izglasao Hrvatski sabor, čime su određena osnovna obilježja novog sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj.

Ključna razlika između starog i novog sustava visokog obrazovanja, prije i nakon 1993. godine, bila je podjela ukupnog sustava na dva podsustava – sveučilišni i stručni. Do 1993. sveukupno visoko obrazovanje izvodilo se na sveučilišnim ustanovama, u okviru kojih su se programi razlikovali prema trajanju i stupnju obrazovanja. Programi tzv. 6-1 stupnja trajali su dvije godine i završavali stjecanjem više stručne spreme, a programi tzv. 7-1 stupnja u načelu su (uz iznimke na studiju medicine, veterine) trajali 4 godine i završavali visokom stručnom spremom.

Ove promjene u Hrvatskoj događale su se usporedno s reformama sustava visokog obrazovanja u mnogim drugim europskim zemljama, posebice tranzicijskim – ali i zemljama gotovo cijele zapadne Europe, posebice zemljama Europske unije, koje nastoje oblikovati međusobno što usklađenije sustave visokog obrazovanja.

Novi zakoni, kojima se utvrđuju glavna načela, ciljevi i organizacijski ustroj suvremenog visokog obrazovanja, i u Europi se donose početkom i tijekom 90-ih godina; u Austriji 1994., Sloveniji 1993., Mađarskoj 1993., Finskoj 1996., Veli-

koj Britaniji 1992., Francuskoj 1993., Italiji 1997.,
Češkoj 1990., Rumunjskoj 1995. itd.

Mladen Havelka
**Visoko obrazovanje u
Hrvatskoj i europskim
zemljama**

Binarni nasuprot unitarnom sustavu visokog obrazovanja

U Hrvatskoj se novim Zakonom o visokim učilištima iz 1993. godine u sustavu visokog obrazovanja uvode značajne promjene. Jedna od ključnih je ponovna podjela ranijeg unitarnog sustava na dva podsustava, tj. ponovno uspostavljanje binarnog (dvojnog) sustava visokog obrazovanja, u kojem jedan dio čine sveučilišta s fakultetima, a drugi veleučilišta i visoke škole.

Brojni problemi zajedničke organizacije stručnih i sveučilišnih studija na fakultetima (koji postoje od 1983. godine kada je ukinut raniji binarni sustav i uspostavljen unitarni), kao i dobra iskustva mnogih zapadnih zemalja sa samostalnim stručnim visokim obrazovanjem, motiviraju reformatore sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj na ponovno razdvajanje, visokoškolskih ustanova stručnog od visokoškolskih ustanova sveučilišnog obrazovanja.

Slično kao i u drugim europskim zemljama, kao bitan razlog ovih promjena spominju se potrebe tržišta radne snage za stručnjacima usmjerenih praktičnom radu, kao i pretpostavka temeljena na dobrim iskustvima razvijenih europskih zemalja, da će zasebni sveučilišni i stručni sustavi visokog obrazovanja polučiti veće razvojne pomake nego dotadašnji unitarni sustav.

Uspostavu novog dualnog (binarnog) sustava visokog obrazovanja, u kojem su stručni studiji organizirani izvan sveučilišnih ustanova, u vrijeme priprema za donošenje novog Zakona o visokim učilištima, u Hrvatskoj su zagovarali mnogi svjedoci pozitivnih iskustava, uvođenje politehnika i visokih škola u sustave visokog obrazovanja drugih europskih zemalja. Jedan od vodećih zagovornika uvođenja politehnika u hrvatsko visoko obrazovanje, prof. dr. Srđan Lelas, tada je us-

tvrdio da su “...*politehnike u svijetu vrlo propulzivne institucije visokog obrazovanja koje bi svojom prilagodljivošću i svojom orijentacijom na nestandardnu studentsku populaciju, te neopterećenošću imperativom znanstvenog rada bile od izuzetne važnosti jednoj zemlji koja je i pred brzom obnovom nakon rata i pred prestrukturiranjem svojeg gospodarstva i ukupnog života. Zašto se onda kod nas toliki ljudi prave da ne znaju o čemu je riječ?*” (Lelas, 1991.)

No gotovo deset godina nakon što su ti i slični argumenti konačno potakli odgovorne u politici visokog obrazovanja na ponovno uvođenje dvaju autonomnih i odvojenih podsustava visokog obrazovanja, u akademskoj zajednici ima još uvijek onih kojima ta jednostavna argumentacija nije prihvatljiva i na koje se ponovno može odnositi tvrdnja da “...*namjerno zamagljuje razlike između znanstvenog i stručnog rada, odnosno između obrazovanja za znanost i stručni rad... iz straha da istini pogledaju u oči i razluče što je što, iz straha od gubitka monopola i jasnih odnosa...*” (Lelas, 1991.). Zbog njih, isti autor točno deset godina kasnije, u novim raspravama o pravcima reforme visokog obrazovanja u Hrvatskoj, opet mora dokazivati da je “... *prednost stručnih studija u tome što imaju kraće programe usmjerene na trenutnu potrebu tržišta koji se vrlo brzo prilagođuju novim potrebama tržišta... a usto je taj sustav i jeftiniji*”. (Lelas, 2001.)

I dok u nas još uvijek traju rasprave o tome za koji tip ustroja visokog obrazovanja ćemo se konačno odlučiti, u zemljama s kojima imamo sociodemografskih, kulturoloških, gospodarskih i drugih sličnosti, i s kojima bismo se trebali uspoređivati, procesi snažnog samostalnog razvoja stručnog visokog obrazovanja odmiču velikim koracima. Austrija 1993. godine uvodi sustav stručnih visokih škola (Fachhochschule) angažirajući kao savjetnike stručnjake koji su taj sustav razvijali u Velikoj Britaniji i Njemačkoj; u Grčkoj se ustanove stručnog visokog obrazovanja počinju osnivati

1983. godine; u Portugalu 1980., u Italiji 1997., u Luxemburgu 1996., u Švicarskoj 1997., u Finskoj 1991., u Švicarskoj 1996. itd. Danas je binarni sustav visokog obrazovanja prevladavajući u najvećem broju, posebice razvijenih evropskih zemalja, a unitarni prevladava u europskim zemljama u tranziciji.

Zemlja	Binarni sustav	Godina uvođenja binarnog sustava	Unitarni sustav
Austrija	X	1993.	
Belgija	X	prije 1980.	
Danska	X	prije 1980.	
Finska	X	1991.	
Francuska	X	prije 1980.	
Grčka	X	1983.	
Irska	X	prije 1980.	
Italija	X	1997.	
Luksemburg	X	1979.	
Nizozemska	X	1968.	
Njemačka	X	1970.	
Portugal	X	1979.	
Španjolska	X	1990.	
Švedska	X		
Velika Britanija	X	od 1966. do 1992.	uveden 1992.
Lichtenstein	X	1992.	
Norveška	X	prije 1980.	
Hrvatska	X	1993.	
Bugarska	X		
Cipar	X		
Estonija	X		
Mađarska	X		
Letonija	X		
Litva	X		
Malta	X		
Poljska	X		
Slovenija	X		
Švicarska	X		
Albanija			X

Tablica 1.

Binarni i unitarni sustavi visokog obrazovanja u europskim zemljama

Tablica 1.
 (nastavak)

Zemlja	Binarni sustav	Godina uvođenja binarnog sustava	Unitarni sustav
Bosna i Hercegovina			X
Srbija			X
Crna Gora			X
Kosovo			X
Rumunjska			X
Slovačka			X
Češka			X

Izvori podataka: EURYDICE, 2000.; Haug & Tauch, 2001.; Kirstein 1999.

Europske zemlje u kojima je samostalni sustav stručnih studija već odavno vrlo razvijen, kao što su Njemačka, Francuska, Nizozemska, Belgija, Danska, Norveška i Irska, potiču otvaranje novih stručnih visokih škola, njihovu veću regionalnu disperziju, uključenost u suradnju s regionalnim gospodarstvom, diverzifikaciju njihovih nastavnih programa, povećanje broja nastavnika i studenata, veće sudjelovanje u razvojnim istraživanjima koja pomažu tehnološkom razvoju gospodarstva, internacionalizaciju stupnjeva stručnog obrazovanja, veću međunarodnu mobilnost nastavnika i studenata unutar europskog i svjetskog sustava stručnih studija itd.

U Velikoj Britaniji, koja je još 1965. godine uvela sustav politehnika, razvoj ovih ustanova zbivao se takvim tempom da su po svojoj vrsnoći dostigle sveučilišne ustanove. Zbog postizavanja sveučilišne kvalitete, kraljičinim aktom iz 1992., omogućeno im je da mogu nositi naziv sveučilišta. Time se, istina, ukida podjela na unitarni i binarni sustav visokog obrazovanja u Engleskoj, ali nova sveučilišta nastala iz bivših politehnika zadržavaju svoju konceptualnu različitost od starih sveučilišta, zadržavajući stručnu koncepciju nastave, usmjerenost prema potrebama tržišta rada, snažnu vezu s privredom i usmjerenost njihovih istraživanja tehnološkom razvoju. Što je još važnije, dvadesetsedmogodišnji paralelni razvoj sve-

učilišta i politehnika u Velikoj Britaniji potaknuo je mnoge konzervativne i krute sveučilišne ustanove da se i same moderniziraju i više otvore aktualnim potrebama društva, posebice tržišta i privrednih djelatnosti.

Kraće i jeftinije studiranje, veća usmjerenost radu u praksi, pozitivan utjecaj na poticanje regionalnog razvoja, veći broj i raznolikost programa, omasovljenje visokoškolskog obrazovanja, veća usmjerenost potrebama tržišta rada, brže zapošljavanje završenih studenata, bolja povezanost visokog obrazovanja i privrede samo su neki od razloga političke podrške razvoju stručnih studija u okviru samostalnih, izvan sveučilišnih ustanova visokog obrazovanja u mnogim najrazvijenijim europskim zemljama. Možda je dovoljno reći da danas unitarni sustavi visokog obrazovanja u Europi (uz izuzetke Velike Britanije, koja je specifičan slučaj, i Švedske) postoji samo još u Albaniji, Bosni i Hercegovini, Češkoj, Rumunjskoj, Slovačkoj, Makedoniji, Jugoslaviji; ali da i u tim zemljama započinju procesi uvođenja binarnog sustava visokog obrazovanja (primjerice u Jugoslaviji novim Zakonom o visokom obrazovanju iz studenog 2000. godine). Zemlje bivšeg SSSR-a i istočne Europe nisu imale tradiciju odvojenih stručnih i sveučilišnih sustava kao zapadnoeuropske zemlje, ali nakon 1990. godine i u njima započinju trendovi ka samostalnom razvoju stručnog obrazovanja (Haug i Tauch, 2001.). U zemljama koje binarne sustave imaju tradicionalno razvijene, jaka je tendencija njihova zadržavanja i podizanja njihove kvalitete i obrazovne razine, kao i usmjerenost ka povezanosti i suradnji sa sveučilišnim ustanovama uz načelo "*jednakosti i različitosti*" ovih sustava.

U Hrvatskoj još uvijek, gotovo deset godina nakon uvođenja binarnog sustava visokog obrazovanja, nije postignuta suglasnost oko osnovnih strateških odrednica daljnjeg razvoja visokog ob-

razovanja niti razriješene dvojbe o tri ključne relacije u novom sustavu visokog obrazovanja. *Prvo*, o budućem odnosu sveučilišta i veleučilišta/visokih škola; *drugo*, o odnosu fakulteti – sveučilište i *treće*, odnos visokog obrazovanja i društva u cjelini. (Pastuović, 2001.)

Budući da načela ovih odnosa nisu dogovorena, onda je i sva druga pitanja organizacijskog ustrojstva, uvjeta za obavljanje djelatnosti, načina financiranja, načina akreditacije, praćenja i unapređenja kvalitete, kriterija izbora nastavnika, nastavnih normativa, i brojna druga specifična pitanja – nemoguće riješiti.

No, nesklonost promjenama, naponi koje zahijeva svaka bitna reorganizacija vrlo složenih sustava kakav je sustav visokog obrazovanja, partikularni interesi koji se žele zaštititi i sl., neki su razlozi zbog kojih se ponovno vraćamo na rasprave s početka 90-ih godina. Izgleda da otpori, koji se javljaju na putu daljnjeg razvoja postojećeg binarnog sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj, nisu toliko uvjetovani konceptualnim neslaganjem s dva paralelna sustava koliko nesklonošću nužnim promjenama u samom sveučilišnom sustavu. Naime, potpuno je nemoguće uvoditi nove tipove visokih učilišta (veleučilišta i visoke škole), a da se istovremeno ne restrukturira čitav sustav visokog obrazovanja – i stručni i sveučilišni. To tada nameće i pitanja definiranja specifičnih razlika između ova dva sustava, uspostave kriterija koji bi možda na razinu stručnih studija sveli i neke “poznanstvenjene” sveučilišne studije, što sve izaziva otpore ionako promjenama nesklonih dijelova naše akademske zajednice. Naravno, partikularni interesi i bojazni od promjena nisu nikakav argument u borbi “za ili protiv” nekog sustavnog rješenja. U raspravama o tome treba li nam binarni ili unitarni sustav visokog obrazovanja, neskloni binarnom sustavu koriste argumente dosadašnje “promašenosti” uvođenja

binarnog sustava, potkrjepljujući nesređenim stanjem na nekim veleučilištima i visokim školama u Hrvatskoj. No ovakvo nesređeno stanje ima svoje uzroke, koje u svakoj objektivnoj prosudbi treba uzimati u obzir. Osnovno je pitanje koji su to razlozi zbog kojih binarni sustav visokog obrazovanja u Hrvatskoj nije zaživio u posljednjih desetak godina. Tek nakon preciznog odgovora na ovo pitanje može se razložno raspravljati o tome trebamo li savladati prepreke koje stoje na putu razvoja samostalnog visokoškolskog stručnog obrazovanja u nas ili za to nemamo motivacije, snage ni kritične mase zainteresiranih te je bolje sve vratiti na staro ustrojstvo.

Razlozi nerazvijenosti binarnog sustava visokog obrazovanja u Hrvatskoj

Od stupanja na snagu Zakona o visokim učilištima 1993. godine, pa do osnivanja prvih samostalnih visokih škola i veleučilišta, proteklo je pet godina. Umjesto da je to vrijeme bilo iskorišteno za sustavne rasprave o najboljim mogućim načinima organizacije stručnog obrazovanja, provođenje studija izvodljivosti ovog rekonstruiranja visokog obrazovanja u pojedinim područjima; ono je proteklo u neproduktivnim raspravama između 4 ključna tijela visokog obrazovanja koja su morala predložiti načine provođenja zakonskih rješenja – Ministarstva znanosti i tehnologije, Rektorskog zbora, Sveučilišnih Senata i Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu.

Nakon brojnih rasprava i neodlučnosti, prošli su svi zakonski rokovi predviđeni za odvajanje stručnih od sveučilišnih studija (radi isteka zakonskih rokova Zakon o visokom obrazovanju je izmijenjen u dva navrata), te se pod pritiskom isteklih rokova, potpuno nepripremljeno u šk. godini 1997./98., započelo s masovnim upisom studenata na, samo formalno ali ne i stvarno osnovane, nove visoke škole i veleučilišta.

Sve to nije bilo praćeno nužnim odlukama i mehanizmima koji bi osigurali koliko-toliko sređen početak obrazovanja studenata na novim ustanovama stručnih studija. Zato su se pojavili brojni problemi koji su se ogledali u sljedećem;

- 1. Nisu osigurana dovoljna financijska sredstva za početak rada novih visokih škola i veleučilišta.*
- 2. Nisu osigurani nastavnici i suradnici za provođenje nastave na stručnim studijima. Nastavnici fakulteta koji su ranije svoju nastavnu normu u potpunosti ili djelomično obavljali na stručnim studijima u okviru fakulteta, ostali su na fakultetima uglavnom bez pune nastavne norme i nastavili raditi na stručnim studijima honorarno.*
- 3. Visokim školama i veleučilištima nije dozvoljeno zapošljavanje novih nastavnika zbog Odluke Vlade o privremenoj zabrani zapošljavanja djelatnika u državnim službama, a ta odluka vrijedi i danas.*
- 4. Nisu provedene diobene bilance te mnogim stručnim studijima (ranijim višim školama) nije vraćen prostor i oprema koji su unijeli u fakultete tijekom integracije 1984. godine ili pak zajednički stekli.*
- 5. Stručnim studijima nisu na vrijeme odobreni novi nastavni planovi i programi, što je otežavalo njihov razvoj sukladno standardima u drugim zemljama.*

Pretpostavka tadašnjih predlagača reforme visokoškolskog sustava, da će se odvajanje stručnih i sveučilišnih studija, kao i reforma cjelokupnog sustava, moći provesti bez dodatnih financijskih sredstava (prema logici da će za isti broj nastavnika i isti broj studenata, uz korištenje postojeće opreme i prostora, i u novom sustavu trebati ista količina sredstava) pokazala se potpuno pogrešnom i bila je jedan od glavnih uzroka sadašnjih teškoća.

Osnovno pitanje danas ne bi trebalo biti pitanje tko je kriv za postojeću nesređenu situaciju na stručnim studijima u Hrvatskoj, već koji su to specifični uzroci sadašnjeg stanja, i kako ga razriješiti bez velikih i nepotrebnih potresa u ukupnom sustavu visokog obrazovanja, i bez traumatskih posljedica za studente stručnih studija. Jedan od načina rješavanja nastalih problema je temeljita analiza svih problema i njihovih uzroka, i predlaganja rješenja sukladnih našim uvjetima i iskustvima drugih zemalja. Tek detaljne analize stanja, malo više pozornosti na uzroke ranijih loših iskustva zajedničkog funkcioniranja stručnih i fakultetskih studija, te bolji uvid u iskustva razvijenih zemalja mogu biti dobra osnova za poduzimanje daljnjih mjera.

Kada bi se takve analize provele, vjerojatno bi se ustanovilo da je sadašnje stanje na stručnim studijima u Hrvatskoj najviše uvjetovano neaktivnošću, tromošću i konceptualnim razilaženjima u okviru onih tijela koja su u protekle četiri godine morala preuzeti vlastiti dio odgovornosti i poduzeti razvoj stručnih studija, sukladno obvezama koje su u vezi toga proizlazile iz Zakona o visokim učilištima i iz Uredbi o osnivanju veleučilišta i visokih škola donesenih sa strane Vlade Republike Hrvatske.

Svi koji su detaljnije upoznati s problemima stručnih studija, i popratnim problemima koje zbog toga imaju sveučilišni studiji, suglasni su da se apsolutno neodrživa situacija koja danas postoji mora uskoro riješiti.

Za takav sustavni analitički pristup još se prošle godine zalagao i Senat Sveučilišta u Zagrebu, zatraživši konačno rješavanje nerazriješenih odnosa na relaciji sveučilište – veleučilište, a za takav pristup nedavno se, na svojoj sjednici održanoj u Osijeku 31. svibnja 2001. godine, zalagao i Rektorski zbor predlažući da se što prije:

1. *provede cjelovita analiza visokog školstva u Republici Hrvatskoj*
2. *izradi strategija razvitka visokog obrazovanja u Republici Hrvatskoj*
3. *izvrši ekonomska valorizacija modela financiranja visokog školstva u Republici Hrvatskoj.*

Isti je načelni pristup o pitanjima stručnih studija zauzet i na 4. sjednici novog Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu na kojoj je zaključeno: *“Upis u narednu akademsku godinu treba provesti po prošlogodišnjim kondicijama, a vrijeme do sljedeće školske godine iskoristiti za sveobuhvatnu analizu stanja i problema sustava stručnih studija u Hrvatskoj i temeljem toga donijeti sveobuhvatan prijedlog njihova unaprjeđenja, uzimajući pri tome u obzir sve elemente međunarodne usporedivosti i strategije društvenog i gospodarskog razvoja Hrvatske” (Nacionalno vijeće za visoku naobrazbu, 2001.).*

Probleme jednog segmenta sustava visokog obrazovanja ne treba rješavati na račun drugog segmenta, jer će u tom neravnopravnom odnosu stručni sustav kao manji, slabije razvijeni i statusno manje društveno značajan, uvijek lošije proći. Oba ova sustava moraju imati jednake uvjete razvoja ako želimo s njima stići do europskih standarda. Vraćanjem stručnih studija na sveučilišta niti jedan sadašnji problem neće se riješiti, već samo privremeno prikriti ili ponovno dovesti do problema koji su nam se već dogodili spajanjem stručnih studija sa sveučilišnima 1984. godine.

Stručni studiji su tada uglavnom izgubili svoju autonomiju i konceptualnu različitost; neki stručni studiji potpuno su nestali jer sveučilišta za njih nisu bila zainteresirana; najveći broj kvalitetnih nastavnika prešao je na katedre fakulteta i počeo se baviti sveučilišnom nastavom pa su tako na razini stručnih studija postojali manje kvalitetni nastavnici; većina stručnih studija nije imala mogućnost samostalnoga donošenja vlastitih pla-

nova i programa tj. samostalnog razvoja i unaprjeđenja vlastite profesije.

Prijedlozi predstavnika stručnih studija za rješavanje sadašnjih odnosa na relaciji veleučilišta-sveučilišta u načelu su slični zaključcima Nacionalnog vijeća za visoku naobrazbu i zaključcima Rektorskog zbora od 31. svibnja 2001. godine i mogu se sažeti kako slijedi:

1. *Provesti cjelovitu analizu stanja u visokom obrazovanju, kako stručnom tako i sveučilišnom.*
2. *Provesti analizu sustava financiranja visokog obrazovanja, promijeniti postojeći način financiranja nastavnika pomoću glavarina i uvesti financiranje programa. Također, osigurati mehanizme privatizacije onih ustanova visokog obrazovanja koji veći dio prihoda mogu ostvariti na tržištu.*
3. *Sukladno načelima Bolonjske deklaracije uskladiti zakonodavstvo visokog obrazovanja s načelima zemalja Europske unije.*
4. *Osigurati zakonsku mogućnost provođenja diobene bilance između stručnih i sveučilišnih studija.*
5. *U slučaju praktičnih nemogućnosti provođenja diobene bilance, dugoročnim ugovorima osigurati uvjete zajedničkog korištenja prostora i opreme.*
6. *Poticati kumulativno zapošljavanje nastavnika i suradnika na stručnim i sveučilišnim studijima.*
7. *Poticati suradnju stručnih studija s gospodarstvom, uz veće mogućnosti angažiranja stručnjaka iz prakse u nastavi, i financiranje programa izravnim projektima s gospodarstvom.*
8. *Utvrđiti kriterije razlikovanja stručnih od sveučilišnih studija; uvesti binarni sustav obrazovanja u kojem će se jasno konceptualno razlikovati koji je studij stručni a koji sveučilišni.*

9. *Povećati sudjelovanje nastavnika i stručnih studija u tijelima visokog obrazovanja.*
10. *U novom Zakonu o visokom obrazovanju, kao i izmjenama i dopunama drugih zakona (Zakon o stručnim nazivima i akademskim stupnjevima, Zakon o znanstveno-istraživačkoj djelatnosti) ugraditi odredbe koje potiču razvoj stručnih studija.*

Iako se deklarativno i na načelnoj razini mnogi i mogu složiti s prijedlozima za rješavanja nekog problema našeg visokog obrazovanja, u provedbi se uvijek javljaju brojne prepreke od kojih je *“...osnovna prepoznatljiva prepreka postojanje otpora unutar akademske zajednice prema bilo kakvoj promjeni, prije svega zbog straha kako promjena može donijeti gubitak neke privilegije ili stečenog prava... i zbog dodatnog napora koji treba uložiti u promjenu”*. (Iskorak, 2001.)

Nadu u mogućnost usuglašavanja stavova i mišljenja možda možemo naći u gotovo opće prihvaćenom načelu da *“...trebamo uskladiti naš sustav visokog obrazovanja sa svijetom (posebice Europom) radi ravnopravnog uključivanja u svjetske gospodarske tokove i društvene promjene uz istodobno očuvanje i razvijanje našeg vlastitog kulturnog nasljeđa i očuvanja društvenih i prirodnih resursa”*. (Iskorak 2001.)